

*Кавера Н. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри українського ділового мовлення
Національної академії Служби безпеки України*

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З МІЛІТАРНИМ КОМПОНЕНТОМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті досліджено наявні у фразеологічній системі сучасної української мови стійкі конструкції з мілітарним компонентом. Чітко окреслено семантику слова «мілітарний» та виокремлено на її підставі три основні лексико-тематичні групи фразеологізмів, які містять відповідний складник, зокрема: 1) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення зброї загалом, конкретного її виду або частини; 2) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення воєнних дій; 3) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення індивідуальної характерної ознаки або властивості особи чи об'єкта.

Аналіз структури фразеологізмів із мілітарним компонентом виявив стійкі конструкції, що побудовані як речення, тобто мають у своєму складі граматичну основу; а також фразеологізми, утворені за моделлю словосполучення, та фразеологізми, що являють собою поєднання повнозначного слова зі службовим. До того ж з'ясовано, що фразеологізми з мілітарним компонентом, побудовані за моделлю речення, здебільшого є комунікативно не достатніми одиниці, виражають цілісне обставинне значення, здатні до поширення іншими лексемами; за формально-граматичними ознаками вони можуть становити як повне чи неповне двоскладне речення, так і односкладне, а також бути предикативною частиною складного речення.

Установлено, що фразеологізми з мілітарним компонентом, утворені за моделлю словосполучення, являють собою поєднання дієслова як головного слова із залежним від нього відмінковими формами знахідного, родового чи орудного відмінків іменника без прийменника або з прийменниково-відмінковими формами іменника чи іменника в ролі головного слова, який сполучається з прикметником, ад'єктивованим дієприкметником чи формою родового відмінка іншого іменника. Серед фразеологізмів із мілітарним компонентом унаслідок їх лексико-граматичного аналізу диференційовано стійкі конструкції, у яких головний іменниковий компонент виражений орудним або родовим відмінком, а також установлено, що через цілісність семантики цих стійких конструкцій їх використовують із певними дієсловами.

У процесі дослідження з'ясовано, що фразеологізми з мілітарним компонентом, які за структурою є поєднаннями повнозначного слова зі службовим, мають також цілісну семантику, морфологічно виражені іменником із прийменником та вживані з визначеними дієсловами. Стійких сполучень повнозначних слів, що мають мілітарну семантику, із часткою або сполучником не виявлено.

Ключові слова: фразеологізм, семантика, речення, словосполучення.

Постановка проблеми. Лексична система найбільш чутлива до змін, що відбуваються в мові, найшвидше реагує на них

та фіксує номінації як світових глобальних процесів, подій, так і тих, що тривають у певному регіоні. Сучасна українська мова не є винятком. Трагічні події сьогодення, пов'язані з російською воєнною агресією проти України, позначилися на всіх аспектах життя її громадян, а також відбилися в їхньому спілкуванні. Воно пересипане військовою лексикою, що ввійшла до активного словника кожного українця. Усі в Україні знають значення таких професійних лексем, як «дрон», «байрактар», «пекло», «град», «хаймарс», «калібр», «іскандер», «зенітка», РЕБ тощо. Те, що стосується воєнних подій і війська загалом, становить великий інтерес для сучасного українського суспільства. До цього прикута його увага, зазначене є темою чи підставою для обговорення, можливої дискусії, хвилювання й уболівання для всіх українців. Тому, на нашу думку, лексико-граматичний аналіз фразеологічних одиниць із мілітарним компонентом, наявних у сучасній українській мові, є також сьогодні актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відомо, українська фразеологія своїм корінням сягає стародавніх часів і збагачувалася з дотепного усного народного мовлення, щоденного виробничо-побутового життя, із біблійних та євангельських текстів, творів античної літератури та висловлювань видатних митців, а отже, без сумніву, перебувала в центрі уваги мовознавчих досліджень. В українській лінгвістичній науці є спроби аналізу стійких конструкцій, що містять мілітарний компонент. Зокрема, різні групи фразеологізмів, що входять до військової терміносистеми української мови XVI – XVIII ст. проаналізував В. Денисюк [1]. Мовознавиці Т. Івасишина та О. Комарова дослідили неологізми періоду повномасштабного російського вторгнення на територію України, виокремивши їх тематичні підгрупи та з'ясувавши специфіку об'єктивації картини світу українців через особливості когнітивного відтворення на рівні фразеологічних новоутворень [2]. Стійкі конструкції, що містять мілітарний компонент, як приклади наведені до теоретичних положень, що стосуються опису та диференціації фразеологічного матеріалу, у підручниках та навчальних посібниках із сучасної української мови, що, на наш погляд, не є достатнім і потребує додаткового дослідження для розуміння сутності цього лінгвістичного явища.

Мета праці – проаналізувати лексико-граматичну специфіку наявних у фразеологічній системі сучасної української мови стійких конструкцій із мілітарним компонентом.

Для реалізації окресленої мети потрібно виконати **такі завдання:** 1) визначити семантику слова «мілітарний» та диференціювати основні лексико-тематичні групи фразеологізмів, які містять досліджуваний компонент; 2) схарактеризувати особливості граматичної структури українських стійких конструкцій.

цій, до складу яких уходить мілітарний компонент. З огляду на це, об'єктом нашого дослідження є фразеологізми з мілітарним компонентом у сучасній українській мові (за лексикографічною працею «Словник фразеологізмів української мови») [3], а предметом – їх граматична структура та семантика.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В українському мовознавстві наразі немає загальноприйнятого визначення поняття «фразеологізм», а також єдиного терміна. Так, стійке сполучення слів названо фразеологізмом, фразеологічною одиницею, фразеологічним зворотом, фразеомою в енциклопедії «Українська мова» і пояснено як «нарізно оформлений, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який своїм виникненням і функціонуванням зобов'язаний фраземотвірній взаємодії одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичних рівнів» [4, с. 770].

Мовознавець О. Бондар фразеологізм, або фразеологічну одиницю, визначає як «нарізно оформлене, семантично нерозкладне сполучення слів, яке відтворюється в мовленні і характеризується метафоричністю та слабкою формальною варіативністю» [5, с. 282]. За словами І. Ющука, фразеологічною одиницею, чи фразеологізмом, є стійке сполучення двох і більше слів, що відтворюється у формі готової словесної формули в процесі мовлення і являє собою семантичну цілість [6, с. 229]. Термін «фразеологізм» використовує для розкриття суті цього лінгвістичного явища Н. Грипас, пояснюючи його як «лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично оформлених за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично» [7, с. 137].

Зважаючи на подані вище тлумачення фразеологізму, можемо зробити висновок про те, що цей мовний знак у сучасному українському мовознавстві здебільшого називають фразеологізмом, або фразеологічною одиницею, і акцентують увагу на основних специфічних ознаках, що вирізняють його з-поміж словосполучень, – семантичній цілісності та синтаксичній неподільності.

Відповідно до «Великого тлумачного словника сучасної української мови» *мілітарний*, -а, -е – це військовий, воєнний, воєнно-силовий [8, с. 676], *військовий*, -а, -е – 1) стосується до війська; прийнятий, установлений у війську, в армії; 2) стосується до військовослужбовця; властивий військовослужбовцеві; 3) одяг і спорядження військовослужбовця [8, с. 187], а *воєнний*, -а, -е – стосується до війни, пов'язаний із нею [8, с. 199].

Узявши до уваги семантику слів *мілітарний* (*військовий*, *воєнний*) та результати аналізу досліджуваних стійких конструкцій, маємо підстави виокремити три основні лексико-тематичні групи фразеологізмів із цим компонентом, а саме: 1) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення зброї загалом, конкретного її виду або частини (*зброя*, *багнет*, *гармата*, *куля*, *меч*, *приціл*, *спис*, *стріла*, *пушка*, *щит*, *штик* та ін.): *брати / взяти зброю в руки*; *схрестилися багнети*; *хоч з гармат гати / стріляй*; *підставити голову (лоба, лоб) під кулю*; *брати / взяти меч в руки*; *тримати на мушці*; *брати / взяти на приціл*; *багато списів поламати*; *летіти стрілою*; *брати / взяти на пушку*; *підіймати / підняти на щит*; *взяти в штики*; 2) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення воєнних дій (*атакувати*, *бій*, *обстріл*, *постріл*, *штурм* та ін.): *атакувати в лоб*; *взяти з бою*; *виграти бій*; *іти боєм*; *іти / піти війною*; *брати / взяти під обстріл*; *і на гарматний постріл*;

брати / взяти приступом; *іти на прю*; *іти на смерть*; *брати / взяти штурмом*; *відвести / відводити удар*; 3) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення індивідуальної характерної ознаки або властивості особи чи об'єкта (*воєнний*, *вražий*, *обстріляний*, *пристріляний*, *стріляний* і под.): *воєнне (гарматне) м'ясо*; *вražа личина*; *обстріляний птах*; *мати пристріляне око*; *стріляний горобець*.

Застосування граматичного критерію в процесі аналізу стійких конструкцій із мілітарним компонентом уможливило об'єднання їх у три групи, зокрема: 1) фразеологізми, побудовані за моделлю речення, тобто ті, що мають у своєму складі граматичну основу – підмет і присудок; 2) фразеологізми, утворені за моделлю словосполучення; 3) фразеологізми, які становлять поєднання повнозначного слова зі службовим.

Фразеологізми з мілітарним компонентом, побудовані за моделлю речення, є комунікативними одиницями, компонентний склад яких здебільшого незмінний. Крім того, вони також мають усталений порядок слів, що не можуть вільно сполучатися з будь-якими лексичними одиницями. На відміну від звичайних речень, такі стійкі конструкції виражають одне цілісне лексичне значення, як правило, узагальнене та експресивне, напр.: *враг його (її, їх) [матір (душу)] знає / зна* – невідомо; *голова лягла (полягла, покотилася) / голова злетіла (впала, покотилася) [з плечей (з плеч / з пліч)]* – хто-небудь загинув; *голова полягла; є ще порох у порохівницях* – ще не витрачено енергію, сили, творчі можливості.

Мовознавець І. Юшук диференціює два типи фразеологізмів зі структурою речення – фразеологізми у формі незалежного речення та фразеологізми з формою предикативного словосполучення – і акцентує увагу на тому, що перший тип являє собою завершені й самодостатні комунікативні одиниці, а другий – представлений комунікативно не завершеними стійкими конструкціями, які потребують доповнення другорядними членами [6, с. 237].

Аналіз дібраної джерельної бази свідчить про те, що серед фразеологізмів із мілітарним компонентом, які мають реченневу структуру, домінують комунікативно не достатні одиниці, напр.: *не бере ворожа куля* – хто-небудь залишається живий, кого-небудь не можна вбити; *не взяв ворог (враг)* – уживається для вираження захоплення, здивування з якого-небудь приводу або незадоволення кимсь, чимсь; *схрестилися списи (мечі, багнети)* – хто-небудь вступає в гостру суперечку, полеміку з кимось; хто-небудь вступає в бій, у боротьбу з кимсь; *слава увінчує (укриває, покриває) / увінчала (укрила, покрила)* – хто-, що-небудь стає відомим, славнозвісним; *кров (ріками) летіться (тече, полилася, потекла)* – гинуть люди. Такі стійкі конструкції мають здатність до словесного поширення і можуть уходити до складу складного речення як його предикативна частина, напр.: *...такий собі запорожець, що вміє себе замолити: тоді його не бере ворожа куля* (М. Лазорський); *Був час – я думав, що військова слава у бої з ворогом мене покрие* (В. Самійленко); *Ми бачили, як на фронті кров ріками летілась*.

Як бачимо з останніх двох наведених вище прикладів, фразеологізми з мілітарним компонентом можуть являти собою підрядну частину складного речення і приєднуватися до головної за допомогою сполучника підрядності чи сполучних слів. Ці стійкі конструкції відповідно до своєї граматичної природи утворюють семантичну цілість, здебільшого виражаючи різні обставини. Як формально-граматична одиниця, вони мають структуру

двоскладного речення, неповного чи повного, а саме: як (мов, наче т. ін.) з гармати – дуже голосно; як багнета проковтнув – виструнчений, стрункий; як (мов, ніби і та ін.) підстрелений сокіл (птаха) – не володіючи собою, безсило, важко опуститися на що-небудь; як із дишла гармата – дуже поганий, нікудишній; хоч кулю в лоб – уживають для вираження скрутного або безвихідного становища, відчаю; пороху не вигадає (не видумає) – який не може додуматися до чогось, здогадатися про щось, некімливий. Наприклад: Мене ж по тилах протримали всю війну, бо з мене вояка, як із дишла гармата (Є. Гуцало); Командував нами капітан, з тих, що пороху не вигадає... (Із журналу).

Під час дослідження також зафіксовані фразеологізми з мілітарним компонентом, які за своєю синтаксичною будовою являють собою односкладні речення, зокрема: хоч в око (в очі, у вічі) стрель – зовсім нічого не видно, дуже темно; хоч з гармат (гармати) стріляй (гати), хоч гармати коти – хтось нічого не чує (переважно про дуже міцний сон); хоч живцем гинути (помирати) – дуже погано себе почувати або перебувати в надто складних обставинах; полку прибуло – збільшилася, зросла кількість людей у якомусь колективі, групі, родині тощо з приходом, появою інших; побільшало когось. Наприклад: Хоч в око стрель тобі, так темно надворі (П. Гулак-Артемовський); ... Видно, що недавно з війни, – сіпав його Зварич. – Хоч з гармати стріляй (М. Івасюк); Що хоч живцем тут помирати! (М. Кропивницький); Старий весело миснув сивими бровами: – нашого полку прибуло (Г. Коцюба). Як бачимо, залежно від комунікативної ситуації структурно вони можуть бути як частиною складного речення, так і становити односкладне речення.

Другу групу виокремлених за граматичним критерієм стійких конструкцій, що містять мілітарний компонент, формують фразеологізми, утворені за моделлю словосполучення. До того ж кількісно найбільшою серед них, як свідчать результати аналізу, є підгрупа фразеологізмів у формі словосполучення, головне слово якого морфологічно виражене дієсловом. Такі стійкі конструкції називають дії або стани, зумовлені специфікою воєнної ситуації, та утворені поєднанням дієслова із залежною від нього формою знахідного, рідше – родового відмінка іменника без прийменника: піднімати (підіймати, підносити, підійняти, піднести, підняти) зброю (меч, сокиру) – воювати з ким-небудь, наміряться вбити когось; складати / скласти (рідко зложити) зброю – припиняти збройні дії, перестати воювати; відмовлятися від будь-яких дій, не опиратися, визнаючи перевагу когось, чогось над собою або відступати перед труднощами; гострити (рідше точити, нагострювати) меч (ніж, сокиру) – виношувати якісь недобрі наміри щодо когось, чогось; замишляти щось; підіймати (підійняти, підняти, піднести) прапор (стяг, знамено) – вести боротьбу за що-небудь, в ім'я чогось; виступати з якоюсь ідеєю, відстоювати її; не нюхати пороху – не бути на війні, не брати участь у воєнних діях; не мати досвіду в чому-небудь. Також дієслово в ролі головного слова в цих фразеологізмах сполучається із залежною безприйменниковою формою орудного відмінка іменника, напр.: іти / піти війною – гаряче, запально сперечатися з ким-небудь; брати / взяти приступом (штурмом) – пробиратися куди-небудь швидко, навально, активно; рішуче діяти, домагаючись свого; висіти дамокловим мечем – загрожувати кому-, чому-небудь, постійно турбувати когось; летіти стрілою – дуже швидко бігти, їхати; змити кров'ю – власним жит-

тям або пораненням спокутувати щось; накладати / накласти головою – гинути в боротьбі, у бою; лягти головою – загинути в бою, у боротьбі, захищаючи кого-, що-небудь; трупом лягти – загинути, померти; докласти всіх зусиль для досягнення чого-небудь; усе зробити; стояти / стати стіною (муром) – виступити одноставно, згуртовано на захист кого-, чого-небудь; обагритися / обагратися кров'ю – мати багато жертв, зазнати втрат від убивств, війни; постраждати.

Знахідний відмінок у цих одиницях реалізує свою первинну семантико-синтаксичну функцію – функцію об'єкта дії, процесу та стану, у нашому випадку – пов'язаних із війною. Орудний відмінок іменника виражає і первинні функції знаряддя й засобу дії (обагритися кров'ю), і вторинні – способу дії (іти боєм) та порівняння (летіти стрілою). Орудний на позначення способу дії в досліджуваних фразеологічних одиницях також позначає інтенсивність розгортання воєнної дії, напр.: брати / взяти приступом, брати / взяти штурмом. Орудний порівняння образно передає якісну характеристику дії, тобто «дія або процес характеризуються порівнянням однієї істоти або предмета з іншим предметом або істотою через вияв типових властивостей їх» [9, с. 160] і так само, як і орудний способу дії, виражає інтенсивність руху, напр.: летіти стрілою (кулею).

Окрім того, в українській мові наявні фразеологізми з мілітарним компонентом, що становлять поєднання дієслова і підпорядкованої йому прийменниково-відмінкової форми іменника, напр.: піднімати (підіймати, підносити) / підняти на щит [слави] – звеличувати, вихвалити кого-, що-небудь; розтирати / розтерти (зітерти, стерти) на порох (у порох, у прах, у порошок) – знищувати, розбивати вщент; нищівно викривати, критикувати кого-небудь; брати / взяти з бою – здобувати що-небудь, домагатися чогось, докладаючи значних зусиль, долаючи великі труднощі; брати / взяти на мушку або на приціл – зосереджувати увагу на кому-, чому-небудь, спостерігати, стежити за кимсь, чимсь; різко критикувати, викривати, висміювати кого-, що-небудь; атакувати в лоб (в лоба) – навально наступати на ворога; відверто, прямолінійно говорити, запитувати про що-небудь; брати / взяти під обстріл – різко критикувати, викривати, висміювати і т. ін. кого-або що-небудь).

У сучасній українській мові також збережено архаїчні фразеологізми з мілітарним компонентом, зокрема: голити / виголоти лоб (лоба, чуба, чуприну) – забрати в солдати; до 1874 р. призваним у царську армію виголювали передню частину голови; іти на ви – виступати війною проти кого-небудь, іти (піти, стати, виступити) на прю – вступати в боротьбу, у бій із ким-, чим-небудь.

Серед фразеологізмів із мілітарним компонентом під час їх аналізу виявлено стійкі конструкції, у яких дієслово поєднується з двома або більше залежними іменниками чи займенниками в різних відмінках із прийменниками чи без них, напр.: брати / взяти зброю (меч) в руки – готуватися до боротьби, війни або починати боротьбу, війну; перековувати / перекувати мечі на орала – перетворювати воєнні засоби, ресурси в мирні; підставляти / підставити голову (лоб, лоба) під кулю – ставити себе під загрозу, ризикувати бути вбитим; наражатися на небезпеку; обагрити руки кров'ю – учинити вбивство, стати вбивцею; зросити / зрошувати / скропити (власною, своєю) кров'ю землю (шлях) – бути пораненим або вбитим у боротьбі з ким-, чим-небудь; пустити собі кулю в лоб (в лоба, у голову, у скроню) – застрелитися; прийняти на себе вогонь (удар) –

прикрити, уберегти кого-небудь від небезпеки, неприємностей, ганьби і т. ін.; заступатися за когось; *викликати вогонь на себе* – свідомо, навмисне брати на себе всю складність, чинює вину або відповідальність.

Менше за кількістю фразеологізмів із мілітарним компонентом, що мають структуру словосполучення з іменником у ролі головного слова, який поєднується з прикметником чи дієприкметником, напр.: *бойове хрещення* – перше серйозне випробування в якій-небудь справі; *гаряча точка* – місце, де склалася небезпечна ситуація, здебільшого воєнна, яка потребує негайного врегулювання; *гарматне (воєнне) м'ясо* – той, ті, кого посилають на несправедливу, загарбницьку війну; *стріляний горобець (вовк)* – досвідчена, бувала людина, яку важко перехитрити, обдурити; *стріляний (обстріляний) птах, стріляна птиця* – досвідчена, бувала людина, яка багато дечого бачила, знала; *вража личина* – лайл, недобра, підступна людина. Вони не тільки називають особу, предмет чи явище, а й водночас дають позначуваному поняттю комплексну якісну характеристику за допомогою прикметника чи дієприкметника, що пройшов процес ад'єктивації. Саме прикметниковий компонент у складі іменникового фразеологізму містить, як видно з джерельної бази, мілітарний компонент.

На наш погляд, варто звернути увагу на фразеологізми *смертельним / смертним боєм* (дуже жорстоко, нещадно); *єдиним фронтом* (дружно, разом, однотайно); *не своєю смертю* (передчасно від підступних дій, у бою, від нещасного випадку); *першого призову* (один із перших учасників чого-небудь, а також зачинатель, фундатор чогось). На відміну від попередніх фразеологічних одиниць, утворених за моделлю класичного словосполучення з іменником у ролі головного слова, ужитого в називному відмінку, у цих стійких конструкціях головний іменниковий компонент морфологічно виражений іншим відмінком, орудним і родовим. Оскільки вони за своєю граматичною природою передають цілісне значення, тому їх і використовують із певними дієсловами.

Серед фразеологізмів, які структурно є іменниковими словосполученнями, наявні стійкі конструкції, утворені поєднанням двох іменників, напр.: *честь мундира* – гідність особи як представника певної організації, посади і т. ін.; *справа честі* – те, що визначає гідність особи, колективу і т. ін.; почесний обов'язок. Аналіз семантики цих одиниць дає підстави стверджувати, що більшість іменникових фразеологічних одиниць стилістично забарвлена, містить переносне значення та являє собою метафори.

У лексикографічній праці «Словник фразеологізмів української мови» [3] виявлено фразеологізм із мілітарним компонентом *вогнем і мечем* – нещадно; з великою жорстокістю. На відміну від проаналізованої вище групи, яка об'єднала одиниці, побудовані за моделлю словосполучення, тобто їх компоненти пов'язані між собою підрядним зв'язком, іменники-складники фраземи *вогнем і мечем* сполучені сурядним зв'язком. Мовознавець І. Юшук подібні фразеологізми зараховує до іменникових і подає їх разом із фраземами, компоненти яких поєднані підрядним зв'язком [6, с. 231].

Третя група аналізованих стійких конструкцій, диференційованих за граматичним критерієм, об'єднує фразеологізми, які становлять поєднання повнозначного слова зі службовим, напр.: *без промаху* – влучно, у ціль; точно, безпомилково; *з боєм* – долаючи великі труднощі, перешкоди; *з честю* – як

належить, як слід або достойно; *з щитом* – бути переможцем; *на щиті* – переможений або загиблий; *на два фронти* – одночасно у двох напрямках; *на порох* – розправитися з кимось, знищити когось; *на гарматний постріл* – ні за яких обставин; ні в якому разі; нізащо; *під обстрілом* – у становищі людини, яку за щось критикують, лають, яка зазнає різних нападок; *у штики* – вороже, недружелюбно. За нашими спостереженнями, ці стійкі конструкції мають цілісну семантику і є поєднаннями здебільшого іменника з прийменником. Їх уживають із визначеними дієсловами, зокрема: *стріляти без промаху; виконати завдання / витримати випробування з честю; бути / опинитися на щиті; повернутися зі щитом; не пускати на гарматний постріл; працювати на два фронти; знищити на порох* тощо. Мовознавець І. Юшук називає стійкі поєднання повнозначного слова зі службовим застиглими синтаксичними словформами [6, с. 241]. Стійких сполучень повнозначних слів на позначення військової справи із часткою або сполучником не виявлено. Якщо такі фразеологічні одиниці наявні, то вони, на нашу думку, є поодинокими.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямку. З огляду на результати проведеного аналізу фразеологізмів із мілітарним компонентом, можемо зробити висновок про те, що вони не становлять кількісно велику лексико-тематичну групу порівняно з іншими стійкими конструкціями. Цей лінгвістичний факт підтверджує, що українському народові не властива войовничість та агресивність. Аналіз семантики досліджуваних стійких конструкцій свідчить про те, що багато фразеологізмів із мілітарним компонентом набуло переносних значень, пов'язаних із мирним побутом чи службовою діяльністю. З огляду на значення слів «мілітарний», «військовий» та «воєнний», досліджувані стійкі конструкції об'єднані в три лексико-тематичні групи фразеологізмів: 1) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення зброї загалом, конкретного її виду або частини; 2) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення воєнних дій; 3) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення індивідуальної характерної ознаки чи властивості особи чи об'єкта. Граматичний критерій вивчення стійких одиниць із мілітарним компонентом уможливив диференціацію фразеологізмів, побудованих за моделлю речення; фразеологізмів, які мають структуру словосполучення, та фразеологізмів, що становлять поєднання повнозначного слова зі службовим. Проведений семантико-граматичний аналіз фразеологічних одиниць із мілітарним компонентом поглиблює дослідження української фразеології та сприяє правильному розумінню стійких конструкцій і відповідному їх використанню мовцями.

Література:

1. Денисюк В. Фразеологія військової терміносистеми в «Історії» Г. Граб'янки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка». 2004. № 503. С. 184–187.
2. Івасишина Т., Комарова О. Фразеологізми як репрезентанти воєнного дискурсу. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія*. 2023. 1 (6). С. 30–35.
3. Словник фразеологізмів української мови / Український мовно-інформаційний фонд НАН України; уклад.: В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук, Н. М. Неровня, Т. О. Федоренко. Київ : Вид-во «Наукова думка», 2003. 1097 с.

4. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.
5. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 386 с.
6. Юшук І. П. Українська мова : підручник. Київ : Либідь, 2006. 640 с.
7. Сучасна українська літературна мова : підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; за ред. М. Я. Плюща. Київ : Вища школа, 2005. 430 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
9. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 328 с.

Kavera N. Phraseological units with a military component in modern Ukrainian

Summary. The article focuses on phraseological units with a military component in the phraseological system of the modern Ukrainian. The semantics of the word "military" has been clearly outlined and on its basis, three main lexical and thematic groups of phraseological units containing the corresponding component have been identified, in particular: 1) phraseological units with a lexical component denoting weapons in general, a specific type of weapon or its part; 2) phraseological units with a lexical component denoting military actions; 3) phraseological units with a lexical component denoting an individual characteristic feature of an object or personalities.

As a result of the analysis of the structure of phraseological units with a military component, the following types

of phraseological units have been identified – the phraseological units built as sentences (they have a subject and a predicate), phraseological units formed according to the model of a word combination and phraseological units that are a combination of a full-meaning word with an auxiliary word.

In addition, it has been found out that phraseological units with a military component, built on the model of a sentence, are mostly communicatively insufficient units, express a single circumstantial meaning, capable of being supplemented with other words; according to formal and grammatical features, they can be as a simple sentence and also as a clause of a complex sentence.

It has been established that phraseological units with a military component, formed according to the model of a word combination, are a combination of a verb as the main word with the dependent case forms of the accusative, genitive or instrumental cases of a noun without a preposition or with the prepositional-case forms of a noun or a noun as the main word, which is combined with an adjective, adjectival participle or the genitive form of another noun.

Among phraseological units with a military component, as a result of their lexical and grammatical analysis, phraseological units have been differentiated, in which the main noun component is expressed in the instrumental or genitive case, and it has also been established that due to the entire semantics of these units, they are used with certain verbs.

During the research, it has been found out that phraseological units with a military component, which in structure represent a combination of a full-meaning word with an auxiliary one, also have the entire semantics, are morphologically expressed by a noun with a preposition and are used with certain verbs. Phraseological units with a military component, which consist of a full-meaning word with a particle or conjunction have not been found.

Key words: phraseological unit, semantics, sentence, word combination.